

DISSERTATIO JURIDICA
INAUGURALIS

DE

RECUSIONE LIBRORUM
FURTIVA

Zu Deutsch

Dem unerlaubten

Bücher-Sachdruck

QVAM

DEO FAVENTE

AUCTORITATE ET DECRETO
MAGNIFICI ET AMPLISSIMI JURISCONSUL-
TORUM ORDINIS

PRO CAPESSENDIS IN UTROQUE JURE HONORIBUS
AD DIEM BRIS MDCC XXXVIII.

L. H. Q. C.

PUBLICICE DEFENDET

JOH. RODOLFUS THURNISIUS,
BASILEENSIS.

B A S I L E Æ.

Typis E. & J. R. THURNISIORUM, Fratrum.

V I R O

AMPLISSIMO, EXCELLENTISSIMO,
CELEBERRIMO,

FRANCISCO CHRIST,
J. U. D.

REIP. PATRIÆ ARCHIGRAMMATEO ET
SYNDICO MERITISSIMO,

SCHOLARCHÆ GRAVISSIMO, AVUNCULO
PARENTIS LOCO VENERANDO,

Eidemque Studiorum suorum Fautori summo,

Hæc qualescunque studiorum suorum juridicorum
primitias in publicum grati atque unice devoti
ipsi animi *rempungior*, d. d.

JOH. RODOLFUS THURNISIUS
Auctor.

38) 3 (38

Cum duplex ad rerum cognitionem perveniendi via sit, altera, quum nosmetipsi meditatione sola, & contemplatione mentis, in rerum naturam & causas inquirimus, altera extrinsecus ascita, quum ductu ac disciplina aliorum, literarum maxime beneficio, quasi manu ducimur ad rerum jam pridem a multis perceptarum cognitionem; Altera quidem primitiva est, & in promptu posita, sed præter ætatis maturitatem, cum ingenii singularem præstantiam, tum otium ab omni cura vacuum postulat, quorum utrumque paucis contingit, quin & propter vitæ mortalium brevitatem necesse est scienciam, quæ sola hac via acquiritur, admodum angustis terminis circumscribi: Altera eo commodior, quod & teneræ ætati paulatim pro captu ingenii instillat ea, quæ cognoscenda sunt, nec negotiorum strepitum, modo otii intervalla recipiat, omnino excludit, & quod caput est, quicquid difficultatis & molestiæ inesse possit, ubertate & copia rerum abunde compensat; quippe sic omnium seculorum inventa complectimur, multaque cognoscimus, quæ nulla meditatione attingere licet, cujusmodi sunt, quæ in factis consistunt, quæ scitu nihilominus his, quæ meditatio suggerit, necessaria sunt, uti res gestæ, dicta, inventa variorum utilia & jucunda, ad perpetuam rei memoriam scriptis comprehensa &c. Merito itaque asserimus, nihil æque ad eruditionem sibi comparandam conferre, ac lectionem librorum; Verissime Thomas Bartholinus (a) *sine libris*, inquit, *Deus jam silet, Justitia quiescit, torpet Medicina, literæ mutæ, omnia tenebris involuta Cimmeriis*; Quamvis lubens agnosco, existisse homines, qui absque lectione librorum egregie docti fuerint, uti testatur Cicero (b) *Ego multos*, inquit, *homines excellenti animo ac virtute fuisse, ac sine doctrina, naturæ ipsius habitu prope divino, per se ipsos & moderatos & graves existisse fateor; etiam illud adjungo, sæpius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina quam sine natura valuisse doctrinam*. Tales tamen qui fuerunt, sine controversia majores progressus fecissent, si lectionem librorum cum meditatione mentis conjunxissent; Adjuvat enim mirifice meditationem lectio, & quasi vestigia quædam, ad veri cognitionem ducentia subjicit, multaque accuratius disquirenti suggerit, de quibus alioqui nunquam cogitasset; Ea vero, quæ in primitiva illa ratione, per solam contemplationem res cognoscendi, desiderari diximus, ab antiquissimis temporibus, cordatis viris causam præ-

A 2

(a) In Dissert. sua de libr. legend.

(b) In Orat. pro Archia.

buerunt, ut omnes ingenii vires eo intenderent, ut, quibus possent inventis, difficultatibus in tradenda rerum cognitione obviam irent; Hinc primum literæ inventæ, inde ad librorum conscriptionem animum applicuerunt, quo nim. memoriæ & intellectui nondum exercitato atque instructo aliorum succurrerent; Verum quam laudabilis hic virorum literatorum scopus erat, tam difficilis videbatur usus hujus ad doctrinam perveniendi perquam apti medi; impossibile quippe erat, ut unicum scriptum sufficeret, omnibus illud legere cupientibus, ita multis exclusis pauci admodum fructum illum percipere poterant; Ut itaque hæc difficultas e medio tolleretur, extitere tandem qui in id innixi sunt, ut multis simul, describendis naviter libris, satisfacere possent; hi vero pro navata sua opera mercedem aut pretium petiere, indeque orti Bibliopolæ seu Librarii.

Quamquam sunt, qui Librarios a Bibliopolis distinguant, illosque vocent, qui libris describendis operam suam impendebant, hos vero, qui, (sicut ipsum nomen fert, libros aliis vendebant, certum tamen est, antiquos plerumque latinum nomen græco illi substituisse, & utrumque nullo discrimine usurpasse, & causa in promptu est, cum iidem essent, qui describendis libris & vendendis operam darent; Frequentius tamen Librarum τῶν βιβλιογράφων, i. e. librorum descriptorem, appellarunt. Quibus vero temporibus primum exstiterint seu Bibliopolæ seu Librarii, parum constat; usitata tamen nomina penes scriptores græcos antiquiores, βιβλιοπώλης, βιβλιοκράτης, κάπηλος τῶν βιβλίων (a) occurrunt.

Librarii vero Romanorum vel erant privati vel publici; Illi plerumque erant servi, qui dominis suis epistolas & quasvis res describebant, de quibus Cicero filius loquitur (b) sed peto, inquit, a te, ut quam celerrime mihi Librarius mittatur, maxime quidem Græcus, multum enim mihi eripitur opera in exscribendis Hypomnematis. (c)

Cum autem sæpius Librarios haberent, qui de literis nil nisi eas scribere norant, hinc natæ querelæ illæ eruditorum, antiquos codices evolventium atque inspicientium, de festinatione, ruditate atque imperitia Librariorum, de quibus Martialis (d) jam conquestus est, dicens.

Si qua videbuntur chartis tibi Lector in istis,

Sive obscura nimis, sive latina parum,

Non meus est error, nocuit Librarius illis,

Dum properat versus adnumerare tibi.

Librarii

(a) Vid. Christ. Schœttgen de Librariis Antiquorum. (b) Ad Tironem famil. lib. 16. ep. 21. (c) Vid quoque 1. 92. de R. J. ut & Laur. Pignorius de Servis, & eorum apud veteres ministeris pag. 113. 114. (d) Epigr. 8. lib. 2.

Librarii vero publici vocabantur illi, qui magistratibus in urbe & provinciis adfuerunt, ut describerent leges, (a) acta publica, (b) &c. Hactenus de Librariis, qui iidem & Bibliopolæ &c. (c) Hi autem vi vocis proprie sunt, qui libros describendos curabant, eosque deinde in tabernis suis expositos vendebant; hique scribas Librarios semper habebant paratos, qui libros recte & accurate describerent: Cujus rei causa & Tryphonem Bibliopolam Quintilianus monet. (d) Multum, inquit, autem in tua quoque fide & diligentia positum est, ut in manus hominum quam emendatissimi veniant. Quo autem errores calami lectorem non offenderent, liberque emendatus ederetur, necesse erat ut liber vel ab authore vel alio relegeretur, & cum priori scripto conferretur, de quo Martialis (e)

Septem quos tibi misimus libellos:

Auctoris calamo sui notatos:

Hæc illis pretium facit litura.

Probabile autem, si minus certum est, plerosque librorum compositores atque auctores laborem suum Bibliopolis pretio vendidisse, qui deinde mercaturam cum scriptis aliorum exercuere, uti hoc Martialis indigitat (f) dicens.

Exigis ut donem, nostros tibi Quinte libellos,
Non habeo, sed habet Bibliopola Tryphon.

Item (g)

Omnis in hoc gracili Xeniorum turba libello,
Constabit nummis quatuor emptæ tibi.
Quatuor est nimium: poterit constare duobus.
Et faciet lucrum Bibliopola Tryphon.

Fuisse autem non Romæ duntaxat, sed & in Provinciis jam Trajani temporibus Bibliopolas, constat ex Plinii Jun. Epist. XI. libri 9. Hi itaque Bibliopolæ eorum desiderio, qui virorum eruditorum scripta sibi acquirere vel legere cupiebant, aliquomodo satisfacere poterant; Sed nec hoc sufficiebat, ut frequenti numero studioforum subveniretur; Requirebatur enim multum temporis & operæ ad describendum librum aliquem magni voluminis, ideo quoque numerus librorum rarissimus, pretiumque enorme sæpius erat. (h) Atque ea conditio librarie rei usque ad medium circiter sæc. XV. fuit.

A 3

(a) Vid. Cic. contra Rullum 2. c. 15. (b) Id. Orat. pro P. Sylla. c. 15. (c) Vid. Wower de Polymath. cap. 6 § 15. (d) In epist. ad eum, Instit. Orat. præfixa. (e) Epigr. 16. lib. 10. (f) Lib. 4. epigr. 72. (g) Lib. 13. epigr. 3. (h) Diog. Laert. lib. 3. scribit, Platonem 100. Minis, i. e. circiter 2250. florenis, tres libros Pythagoræ sibi acquisivisse.

Quo magis admirandum est veterum studium in excollendo omni genere disciplinarum, quum tantis difficultatibus premerentur; Eaque causa potissima videtur, cur accedente ex bellorum calamitatibus continuis, rerum necessariorum penuria, totum fere terrarum orbem, barbariae similis incivitas ceperit. Ut igitur impedimenta hæc tandem e medio tollerentur, cordati viri solliciti fuerunt, ut nova excogitarent media, quibus scripta virorum doctorum, minori opera, breviori tempore, majori numero, moderatiorique pretio haberi possent, eaque res opportune divinæ plane inventioni typographiæ ansum dedit.

SECTIO PRIMA.

De Ortu & Utilitate Typographiæ, ut & necessitate illam certis Legibus circumscribendi.

ANte tria circiter secula Typographiam, (de qua tamen varie scriptores sentiunt,) inventam esse, nemo, nisi qui plane in literaria hospes sit, ignorat; Nimirum magna controversia est;

1. Quoad annum, quo primum Typographia excogitata sit,
2. Quoad urbem, in qua primum tentata, &
3. Quoad Inventoris nomen.

Quod primum attinet; difficillimum est Typographices epocham certo calculo figere; Cavendum tamen, ne artis primum excogitatae tempus, cum ejusdem postea productæ & foras emissæ tempore confundatur; *Non enim tota simul nata est; sed paulatim per partes succrevit, diuque dum formabatur, quasi in utero delituit, donec tanti momenti fetus, cui pariendo non nisi plures anni sufficiebant, in lucem maturus tandem ederetur. Tanta erat molis rem fundare literariam; uti pulchre asserit Maittaire. (a)*

Illorum autem accedimus sententiæ, qui statuunt anno circiter 1440. artem typographicam mente solum conceptam pensitatamque (b) anno vero 1457. ematuruisse quasi, (c) & in lucem prodixisse; Quicquid enim ante hunc annum impressorum librorum a quibusdam venditur, non temere admittendum est ad artem typographicam, referenda enim hæc sunt ad aliam plane artem, sculpturam nim. jam diu cognitam, & creberrimo usu frequentatam; Hujusmodi enim opera tabulis imprimebantur, non typis mobilibus excudebantur; Et ars illa non vere typographica, sed sigillaria potius

vocanda

(a) In Annal. suis Typographic. ab init. (b) Id. d. tract. p. 1. Mallinkrot in Tract. de Ort. & progr. Art. Typogr. p. 8. 10. 13. 71. &c. (c) d. Maittaire, d. l. ibique citati.

vocanda est, quæ diu ante typos inventos innotuit, quaque Sineses usos memorat Bernh. a Mallinkrot. (a) Tantum vero abest, ut quis jure suspicetur Typographiæ inventæ annum 1440 ab anno 1457. quo prima ejus opera vulgari coeperunt, longius removeri, ut potius mirandum sit tantillo intervallo ad eam perfectionem fuisse perductam, utique si confiteretur quantum laboris, tædii & difficultatis fuerit, in variis hanc artem spectantibus instrumentis sibi comparandis, ita ut, asserente ita Besoldo, (b) facile judicari non possit, utrum in tanta celeritate ac facilitate pulchritudo, an vero in tanta pulchritudine celeritas & facilitas admirabilior sit?

Ab origine inventionis transimus ad ejus locum & inventores; Artis inventæ gloriam suo Harlemum Costeræ, Argentina Mentelio, Guttembergo Moguntia asseruit, suos urbs quæque scriptores nacta, quorum autoritate & argumentis suam causam tueretur; Illorum autem in hac re controversa accedo sententiæ, qui urbi Moguntia, illiusque artificibus, Johanni Guttenberg, Johanni Fust & Petro Schæffer, laudem inventionis adjudicant. (c)

Quantum vero ex hac inventione commodum rei literariæ accesserit, quotidiana testatur experientia; *Quamobrem mihi sæpe videri solent inter omnia, quæ in usum vitæ mortalium industria reperit, nihil esse utilius, quam usum literarum, neque ullam artem præstantiorem opificio Typographorum; Quid enim felicius, quam cum eloquentissimis simul & sanctissimis viris, quoties lubitum est, confabulari, neque minus habere perspectum illorum, qui ante tot annos vixerunt, ingenium, mores, cogitationes, studia, facta, quam si multis annis egisses cum illis consuetudinem. (b)*

Paucis vero hæc comprehenduntur vulgato disticho.

Imprimit una dies, quantum non scribitur anno,

Et parvo doctus quilibet esse potest.

Verum uti nulla datur ars, nulla scientia, etiam utilissima, quæ non abusu corrumpi, aut in hominum noxam converti possit, ita utilissima ars quoque typographica comparata est, de qua jam Lipsius (c) ait: *Typographia bona sane studiorum nutrix, sed audax sæpe lucri cupida, & quæ non minus vere corrumpit librorum audit, quam propagatrix.*

Ut itaque utilitas maxima hujus artis typographiæ conservetur, in id præcipue innitendum est; Ut omnia ea, quæ ad ejus propagationem & exornationem pertinent, promoveantur atque conquirantur, ea vero quæ ad ejus corruptionem aut destructionem spectant, e medio tollantur; Ideoque

luc-

(a) d. tract. p. 2. c. 1. (b) Ab init. lib. sing. de Typograph. ex Bodin Method. Histor. (c) Vid. d. a. Mallinkrot. c. 8. & 9. in fine cujusque horum cap. (d) Erasmus in Præfat. Tusculan. (e) Præf. ad Lector. in Critica.

Inculenter apparet necessitas, artem hanc certis legibus circumscribendi, quibus iustis Typographiæ cultoribus faveatur, iniustis vero frenum aliquod quasi injiciatur, quominus fraudes exercere possint.

Varie vero sunt causæ, quæ labem Typographiæ inferunt, inter quæ haud minima sane est repetita editio librorum, quam Recursionem vocant, ab iis facta, qui id jus non habent; quod argumentum pro ingenii mei modiolò excutere conabor; Totam tractationem autem ita dispescam, ut primum de licita, deinde de illicita recursione & de his, quæ in utramque partem proponi solent, disquiram, novissime media, quibus occurri possit huic injuriæ, subjiciam.

SECTIO SECUNDA.

De Licita Librorum Recursione, (Germanice vom erlaubten Bücher-Nachdruck.)

Recusores librorum (Germanice Bücher-Nachdrucker) nobis sunt ii, qui librum jam impressum sive suo sive alterius nomine & impensis recudunt atque iterum edunt; Quatenus igitur recursio hæc licita vel prohibita legibus sit, ex eo intelligitur, an nim. fiat cum læsione aliorum, nec ne, priori casu illicitam illam generaliter asserimus, posteriori licitam.

Libros vendere, & hoc modo commodum aliquod sibi acquirere velle, negotium per se licitum scopusque honestus est; Et æquitas naturalis, & commodum societatis, & indoles mercaturæ hoc permittit; verum ejusmodi mediis uti velle, quæ proximum lædunt, res plane indecora simul ac illicita est; Si vero exempla a nobis petantur illorum librorum, qui legitime recudi possunt, varia dare possumus, præcipue vero &

1. Illos recudere licet, qui in longe remotis regionibus, quibuscum commercium Bibliopolæ nostræ non habent, sunt impressi, v. g. in Hispania, Russia, Suecia, Anglia &c. tali enim recursione nemo læditur;

2. Licet recudere eos libros, qui quondam ab aliquo impressi fuere, verum ubi exemplaria venalia amplius non exstant, nec is qui primus librum impressit, illum recudere cogitat, vel forsan non potest; hocque modo præstat librum ab alio recudi, quam vero, ut societas literaria tali libro, qui inprimis utilis habetur, egeat, præcipue, cum primus libri impressor de damno sibi recursione illato queri non possit.

3. Recuduntur merito jure talionis libri illorum, qui commercium aut potius conventiones & pacta communia, quæ Jus concordatus vocare solent, inter

inter se invicem non habent; Sic e. g. sciendum est, consuetudinem inveteratam vel potius conventionem tacitam subsistere inter S. R. I. Subjectos & Helvetios, vi ejus, nec his illorum, nec illis horum libros recudere licitum est; Hollandi autem & Galli, qui conventionem hanc cum Germanis & Helvetiis non observant, minime dubitant & horum & illorum quosvis libros recudere; Talionis itaque jure & Germani & Helvetii horum vicissim libros recudunt; nihil quippe tam æquum est, quam ut quis id, quod sibi fieri velit, & aliis faciat, & vice versa.

4. Jure recuduntur & illi libri, qui usu & diuturnitate temporis ita communes facti sunt, ut illorum verus dominus quasi ignoretur; uti auctores classici, biblia &c. verum notandum, textum solum seu tenorem horum librorum legitime recudi, non vero observationes aut exornationes, quas quis forsan suo sumptu textui addidit, hinc quoque injuste quis titulo talis libri, quem recuderet, imprimeret nomen viri docti, quem forsan alius remuneravit ideo, quoniam operam suam impendit, ad librum quem impressit a mendis purgandum, quique ideo nomen ejus docti libri titulo seu inscriptioni inferi curavit, ut liber studiosis atque eruditis eo magis placeret. Si quoque

5. Editor aliquis enorme pretium libri sui utilis aut necessarii statueret, hancque ob causam a summo Imperante, postulantibus id subditis, admonitus esset, ut librum viliori & justo pretio venderet, nec vellet, existimo, summum Imperantem, vel ob implorationem ideo a subditis factam, vel ex officio quoque, posse alteri jus concedere librum illum recudendi & æquo pretio venum exponendi, absque ut primus editor de injuria sibi illata legitime queri possit; (a) Hoc enim nisi fieret aut permissum esset, metus foret, ne divina quasi ars typographica in abusum plane converteretur atque sic magis damnum quam commodum proferret; quippe cum nullum hac ratione emolumentum bono publico arte hac accederet, si pretium librorum impressorum excederet pretium descriptorum librorum.

Verum hac occasione non immerito quaeritur, quodnam igitur vocetur justum lucrum, quoad librorum impressorum venditionem? Omnes enim quam optime volunt vendere; Hic vero tota res pendet a regulis prudentiæ in omni commercio præscriptis, & ab æquitate venditoris, a sumptibus nim. quos in libri editionem fecit, a spe plus vel minus certa promptæ distractionis; secundum hæc venditor pretium libri statuit, uti e contrario emptor pecuniam aut merces suas erga librum emendum considerat atque perpendit, an utilitas vel jucunditas ex lectione ejus haurienda, pretium, quod pro libro solvit, exæquet;

B

(a) Vid. Berger. Elsch. Discept. Forens. p. 1099.

exaquet; Ex quo apparet, pretium libri statui non posse ex numero paginarum atque chartarum. An autem expediat certum atque iustum a summo Imperante cuique libro adjudicari pretium, quod venditori transgredi non liceat, hic porro quaeritur? & respondetur affirmative; Quin & asserimus, hoc propemodum necessarium esse, certe perquam utile fore, quoniam hac modo coërcentur Bibliopolæ illi, qui enorme librorum suorum pretium statuere conarentur.

SECTIO TERTIA. De Illicita Librorum Recusione.

EX propositis sectione præcedenti casibus, in quibus libros aliorum recudere licet, facillime patet, quisnam iniusti librorum recusoris nomine veniat, is scilicet, qui ejusmodi libros recudit, quos recudendi jus non habet, quique ideo alios recusione sua lædit.

Libri a viris doctis ea mente componuntur, ut exinde commodum & ad se & ad alios redundet; admodum enim rarus hodie est illorum numerus, qui libros gloriæ suæ tantum causa scribunt, edique curant.

Quod autem id, quod docti viri vel meditatione sua excogitarunt, vel lucubratione industriaque sua excerptum in ordinem digesserunt, illorum proprium sit, seu ad eos solos jure pertineat, nemo dubitabit; ideoque de illo libere disponere possunt; Optime vero attingunt tales scopum sibi propositum, si laborem suum ope impressionis edunt atque vendunt, vel edi atque vendi curant; Si ipsimet librum edunt ac vendunt, tunc nemini jus competit illos recusione in venditione turbandi, quoniam (ut modo dictum) hoc virorum doctorum proprium est, hocque proprietatis jus, plenam ipsis facultatem concedit, alios a parili illius usu arcendi. Cum vero ob varia impedimenta viri eruditi scripta sua per se aut ipsimet nec imprimere nec edere nec vendere possint, hinc illorum utuntur adjumento, quorum negotium id est, ut libros vel ipsimet imprimant, vel impensis suis imprimendos curent, & deinde vendant, hique Editores (Germ. Verleger) vocantur: His offerunt eruditi scripta sua certo pretio, aut si mavis, honorario, ^(a) qui sic illa sibi acquirunt; hocque modo non solum fit traditio proprietatis corporalis rei, verum etiam plena cessio omnis juris, quod is, qui libri auctor est, in illo habuit; hæc autem cessio in rebus incorporalibus loco traditionis esse solet. ^(b) & hoc pacto Bibliopolæ laborem virorum doctorum legitimo titulo sibi

sibi acquirunt; consequuntur enim ex contractu licito atque p̄missio jus quæsitum irrevocabile, consequuntur, ut jus manuscripta sibi acquisita imprimendi soli obtineant, libros impressos tanquam legitima sustentationis suæ media semper omnibus exclusis, & peregrinis & civibus, immo auctoribus, a quibus MSS. pretio suo emerunt, vendendi, & ut verbo dicam, suo arbitrato ac libitu disponere de iisdem possunt, modo non peccent contra societatis communis reique literariæ commodum.

Uti autem editor damnum (si forte liber sumptibus ipsius impressus, ob culpam auctoris, vel aliam ob causam vendi nequit) solus accipit, ita vicissim æquum est, ut si liber impressus, magno favore omnium acceptus, æra domino, (uti ait Horat.) meret, vel magno pretio venditur, lucrum quoque ad eundem solum spectet, neve quis ei id præripiat. *Secundum naturam enim est, commoda cujusque rei eum sequi, qui habet incommoda.* ^(a) Si itaque alius, quam is, qui librum a viro docto in MSS. emit, vel primus impressit, librum recudat, nemo dubitabit, quin rem faciat legibus prohibitam, imo ut dicam quod res est, furtum committat, ^(b) dum fraudulenter contrectat rem alienam lucrificandi gratia; Qua de re Jus divinum & humanum ut & regulæ Politices omnes conveniunt.

Officia quæ homini secundum legem naturalem quoad rerum proprietatem observanda incumbunt, derivantur ex fonte socialitatis, quæ nobis amorem & nostri & aliorum commendat; Respiciunt autem hæc officia & utilitatem proprietarii, & securitatem auxiliumque, quod quisque alteri respectu proprietatis præstare debet; Priora officia jus unicuique tribuunt, vi proprietatis suæ, sustentationis suæ & necessariorum vitæ adminiculorum curam gerendi, ideoque rebus suis bene utendi, aliosque ab usu illorum arcendi.

Inter varias species vero posteriorum officiorum illa præcipue huc pertinent; Obligatio neminem in quietâ possessione proprietatis turbandi; nihil ei nec vi nec fraude auferendi; rei domino in usu rei suæ ne quod impedimentum vel damnum afferas; &c. Neglectio horum officiorum fons est omnis mali atque perversitatis in societate civili, ac simul criterium certum iniusti, lucricupidi atque insatiabilis animi; Optime hoc expressit Cicero ^(c) inquit; *Detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor, quam cetera, quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Nam principio tollit convitum humanum & societatem. Si enim sic erimus adfecti, ut propter suum quisque emolumentum spoliaret aut violet alterum, dirumpi necesse est eam, quæ maxime est secundum naturam humani generis societatem.*

B 2

Cum

^(a) Arg. l. 1. §. 5. ff. de extraord. cognit. cessis. c. 3. n. 17.

^(b) Vid. Lenz. de actiōn. & nominibus.

^(a) l. 10. ff. de R. J. ^(b) §. 1. Inst. de Obl. quæ ex del. nasc. ^(c) lib. 3. c. 5. Offic.

Cum igitur injustus recusor librorum officia proximum spectantia negligat, quoniam legitimum rei proprietarium & possessorem illegitimo modo in possessione, & ei adherentibus juribus turbat, suum ei auferendo, utiturque re aliena absque domini concessione, dum libros imprimit atque vendit, quorum vendendorum jus alter solus sibi legitimo modo ac certis pactis acquisivit, quid causæ est, quo minus dicamus ex hæcenus dictis patere, eam de qua modo egimus librorum recusorem jure naturali illicitam atque adeo furtum esse?

Jus divinum positivum seu revelatum cum jure naturæ hic ut ubique plane convenit, siquidem utrumque eundem habet auctorem, ita ut alterum alteri repugnare nequeat; hoc, quænam sit voluntas Dei ex sola sibi relicta sana ratione, ex sapienti subordinatione finis & mediorum, quæ conservationem & propagationem pacificæ atque officiosæ socialitatis spectant, concludit; Illud rationem nostram de voluntate Dei verbis expressis clarissime convincit. Exstat autem in Decalogo mandatum, numero octavum, ita sonans; *Ne fureris*: convenit quoque inter omnes Theologos (a) quod tunc quoque furtum committatur, quando proximo damnum inferitur, aut id agitur, ut alter damnum in re sua sentiat, aut si ab eo damnum, si possis, non avertas. At vero perspicuum est, illos quos diximus librorum recusores eum tantum scopum habere, ut damno proximi ditentur, sicque proprietarium legitimum fraudent, quod genus furti est, ut nunc silentio prætereamus mandatum Decalogi decimum quod omnem alieni commodi appetentiam damnat. Quam in sententiam facere non possum, quin adducam verba Ahasv. Fritschii: (b) *Certe, inquit, cum alterius jactura sese locupletiores reddere, ipsi etiam gentilibus injustum & intolerabile visum est, quidni Christianis deberet esse turpe & ignominiosum; persuasum sibi habeant ejusmodi lucricupidi librarii vel Typographi, quod ex ejusmodi re non tam lucrum & benedictionem, quam maledictionem & damnum haurire possint.*

Quod vero recusio librorum, de qua hac sectione agimus, etiam de jure Civili illicita sit, apparet primum ex eo, quod leges civiles in æquitate naturali fundatæ sunt, i. e. inconcussis fundamentis legis naturæ.

Ex notissimis autem regulis seu præceptis civilibus fundamentalibus, quæ ex jure naturæ desumptæ sunt, unicuique ad confirmandam sententiam meam adducam, sc. *unicuique suum tribue.* (c) Quod si enim unicuique suum est tradendum, necesse quoque erit, ut ab alieno manus absteineamus, hoc est, *res alterius non attentemus aut minuamus, ut patiamur unumquemque rebus*

(a) Inter alios Magn. Catechism. Lutheri fol. 194. a. b. 196. a. Mengerling in Scrutinio Conscient. lib. I. cap. II. q. 139. (b) In tract. de Bibliop. c. 5. n. 10. (c) §. 3. Inst. de J. & J.

rebus suis uti, ut reddamus quod alienum apud nos est; uti Celeberr. Vinnius hoc præceptum juris optime explicat. (a)

Leges civiles itaque prohibent quenquam cum alterius damno locupletari. (b) Quod autem hic solus iniquorum recusorum scopus sit; nim. ut cum damno alterius locupletentur, superius jam dictum est, itaque hoc sufficiat ad probationem, recusorem sc. de qua hæc sectione sermo est, de jure civili esse illicitam. Quod autem de eodem jure furti nomine appellanda sit, apparet ex l. 1. §. ult. ff. de furt. ubi Paulus Jurisconsultus sequentem furti definitionem dat; *Furtum est contractatio rei fraudulosa, lucrifaciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisve, quod lege naturali prohibitum est admittere.*

Ex hac definitione Pauli videre est, non solum ablationem rei corporalis aut mobilis, verum etiam interversionem juris, quod alicui in re aliqua competit, furtum esse; præcipue autem mentio hic fit speciei furti, quæ furtum usus vocatur; Committitur autem furtum usus, quando quis rem forsitan non auferat, verum illam in alium usum ac a domino aut proprietaria concessa est, contra voluntatem proprietarii vertit, lucrifaciendi gratia, & de hoc accipienda sunt verba Pauli (c) quando dicit; *Qui aliena re invito domino usus sit, furtum facit.* Oportet porro illegitimum libri recusorem, antequam recudat aliquem librum, exemplar illius tenuisse, & proinde iusto titulo sibi a vero illius domino acquisivisse; verum, qua intentione, quæso, dominus librum in talem transtulit, nisi ea, ut vel si velit lectura vel promercali distractione, aliove modo licito illum in usum suum vertat, nequaquam vero ea mente, ut illi simul jus concessum velit, librum recudendi, & hoc modo injustum lucrum captandi; Cum itaque hæc recusio fiat absque domini consensu, dum in alium usum liber a tali recusore vertitur, ac a proprietario ipsi concessum est, quis dubitat tali recusione furtum de jure civili fieri?

Restat ut adhuc paucis demonstramus recusorem de qua sectione hac agitur, salubri Politicæ atque adeo civili prudentiæ quoque adversari; hoc autem apparebit, quando consideramus politicam prudentiam versari circa gubernationem atque institutionem actionum suarum & alienarum, ad securitatem & utilitatem potissimum publicam. (d) Publice autem quam maxime interest cives habere doctos, rerum peritos atque sapientes viros. Cum vero (uti jam diximus) lectio bonorum librorum ad eum finem necessaria sit, librorum utilium conscriptio aut compositio autem editione hac furtiva im-

(a) In Comment. ad Instit. tit. de J. & J. §. 3. (b) l. 206 de R. J. (c) In l. 40. ff. de furt. (d) Passend. de Jur. Nat. & Gent. lib. I. c. 2. §. 4. ab init.

pediatur, nihil obstat, quo minus ex nexu harum propositionum, quarum una ex altera necessario fluit, concludamus, librorum recusationem, quæ illorum compositionem & in vulgus editionem prohibet, etiam salubri Politicæ adversari; utpote quæ postulat, ut eam cum hominibus vitæ rationem instituamus, quo vitæ communitas felicitati humanæ, maxime autem societati civili, in qua vivimus, adjumento sit, & quod honestate præstat efficiatur. (a) Quod autem certum sit, recusationem (de qua hac sectione loquimur) impedire librorum meliorum in vulgus editionem, facillime probari poterit, dummodo consideremus, libros (uti jam dictum) a viris doctis hodie non eum in finem tantum conscribi atque edi, ut vel gloriam suam augeant, vel commodum publicum remque literariam promoveant, verum ut etiam laboris fructum & utilitatem aliquam percipiant. Quisquis itaque auctor est alicujus libri, in id innititur, ut laborem suum justo pretio Bibliopolæ vendat, nec aliter in vulgus exire patitur. Bibliopola quidem laudabit opus auctoris, si bene conscriptum est, verum summo suo periculo magnum pretium pro illo auctori expendere nequit; quippe quum sumptus, quos in acquisitionem libri facit, mox ipsi perituri sint, siquidem paulo post impressionem a se factam libri, alter forsan furto illum recudet, atque ob eam rem viliori pretio vendet, & vendere poterit, quoniam ab impensis quas primus impressor ratione auctoris libri habuit, immunis est; hocque modo Bibliopola probus, qui modico lucro contentus, literariæ rei commoda promovere vellet, deterretur, ne in posterum cujusquam etiam doctissimi viri opus sibi acquirat, ut edat, nisi hoc vilissimo forsan fieri possit pretio; Quod si autem labor atque meditatio virorum doctorum tam vili penditur, nemo illorum existet, qui de rebus Reipubl. commodum & bonas artes spectantibus libros conscribere cogitet; aut si forsan aliquis meditationes suas literis mandabit, attamen illas majoris æstimabit, quam ut vili pretio Bibliopolæ vendat, verum potius, uti pro dolor! sæpius factum est, & quotidie fieri solet, intra privatos parietes custodiet, aut solis discipulis, cognatis, aut amicis illas legendas concedet, ita ut major orbis litterati pars, fructu, qui ex his percipi posset, careat; hocque modo multæ præclaræ meditationes inventaque virorum doctorum intercidunt ac putrescunt, quod certe haud minimam rei literariæ & per consequens publicæ affert jacturam; cum e contrario facilitas libros, qui bene doctæque ad discendas scientias artes atque disciplinas conscripti sunt, justo pretio sibi acquirendi, multos ad easdem artes ac disciplinas vel discendas vel etiam profitendas invitaret atque alliceret, qui alias tot difficultatibus absterrentur; Concludimus itaque ex dictis, recusationem librorum alterius salubri Politicæ quoque esse adversam.

SECTIO

SECTIO QVARTA.

*C*ontra rationes hucusque tam ex jure divino quam humano prolatas, quibus probavimus recusationem librorum alterius illicitam esse, vulgo adferuntur sequentes objectiones, quas omnes & singulas pro virili refutare conabimur.

1. Primum quod adversarii sententiæ nostræ in partes suas trahere conantur argumentum, est illud; quando nim. afferunt, recusationem librorum esse e re publica; quoniam libros viliori pretio vendant recusores, quam primi impressores, quodque ita libri utiles, qui difficulter ante haberi potuerint, magno numero in vulgus edantur, eoque modo pauperrimo cuique copia fiat, quæ alias solis divitibus competebat; Accusant insuper primos librorum impressores summæ iniquitatis, quod libros carius vendant: e contrario operam suam summis efferunt laudibus, quod christiano more, justo contenti pretio, multo minoris eosdem libros vendant. Hæc si obiter considerentur, speciem veri habere videntur, verum si debito modo ponderantur, apparet sophisma clarissime. Illegitimi librorum recusores liberales sunt ex alieno, quam ob liberalitatem suam gloriari velle, perinde est, ac si ob largitionem ex aliorum bonis te efferas; falcem enim in alienam messem inferunt; hinc minime mirandum est, illos libros suos multo minori pretio vendere posse, quam justum atque legitimum libri dominum, impensæ enim, (uti jam aliquomodo dictum) sunt perquam dissimiles; Legitimi impressores summam pecuniæ auctori pro labore suo solvere, sumptusque in chartæ & literarum acquisitionem facere coguntur, dum adhuc incerti sunt, an liber, quem edendum susceperunt orbi erudito sese probaturus sit; Etenim *habent sua fæta libelli*; Illegitimus vero libri recusor nullas impensas facit, nisi quas impressio exigit libri, & sine ullo suo periculo imprimit, dum librum non temere alium, nisi albo jam doctorum probatum recudit, contra vero, quum legitimus editor haud raro in libro minus probato damnum accipiat, æquum est, ut illud aliunde compenet, & alium a se impressum librum aliquanto carius vendere possit; Quod si itaque æstimatio periculi, quod in se suscipit Bibliopola probus, & sui & boni publici causa, cum diminutione pretii, qua injustus recusor Reip. se juvare prædicat, conferatur, certe æquus ac probus æstimator videbit, libri a recusore illegitimo venditi pretium æquius tantum videri, non esse, quænam enim hæc est argumentatio? Fur merces furto ablatus viliori pretio vendere potest, quam probus mercator, ergo furtum est licitum; aut prædones, e.g. Thævetani, minori pretio merces vendunt quam Veneti, quibus illi merces furto abstulerunt, ergo latrocinia prædonum licita censenda sunt; certum est igitur, vilitatem pretii nihil facere ad defensionem recusoris illegitimi.

Revera

(a) Vid. Winckler in Instit. Philos. Wolfian. Part. 4. seu de Politic. §. 2932. & sq.

Reverā autem majus damnum ex illicita recusione infertur Reipubl. literariæ, quam commodum, eo, quod (uti jam dictum est) recusor injustus in causa est, ne in posterum eruditorum opera eadem facilitate edantur, quam vero ederentur, si metuenda non esset recusio fraudulenta.

Quod porro antagonistæ dicunt, recusione libros antea vulgo incognitos rarosque inventu, in vulgi manus venire, id valde infirmum est argumentum ad defendendam ipsorum sententiam; nam si recusores pro unico scopo suo haberent bonum publicum, tunc vel alios libros utiles similiter ab ipsis auctoribus potius edendos redimerent, vel periculum facerent imprimendis libris, jam quidem olim impressis, verum rarissimis, quorum proprietarius nullus jam exstat, qui eosdem recudere velit; sed malunt illi præsentī lucro suo posthabentes bonum publicum, ejusmodi libros recudere, in quibus minimum periculi facere possunt, malunt injusta fraude tales libros in damnum legitimorum dominorum recudere, ex quibus, utpote jam opinione communi probatis, lucrum certum sperant.

2. Improbi recusores ad defendendam causam suam porro asserunt; Neminem jus perfectum sibi acquirere librum quemcunque exclusis aliis edendi, quoniam libri ipsa editione in vulgus quasi juris publici sunt facti; Verum ut concedamus illis esse juris publici factos, an exinde sequitur, ergo unicuique illos imprimere licet; Unusquisque quidem jus habet libros emendi, legendi, alienandi utcunque &c. verum non item recudendi; liber quippe quem iusto titulo ab auctore acquisivi, & impensis meis imprimi curavi, meus est cum omni fructu & emolumento, quod inde in rem meam vertere possim, velut si quis fundum emit, cum omni spe reddituum in omne ævum; hancque proprietatem nemo jure probabili sine consensu meo mihi recusione adinere aut corrumpere potest; hoc vero adversariorum sophisma, quod nim. libri sint publici juris, sedem suam habet in illa nimis generaliter accepta sententia, commercia esse libera, per consequens quoque librorum commercium; hincque inferunt, quod, uti mercator easdem, quas videt alium mercatorem lucrificandi gratia vendere merces, itidem vendat, simileque commercium exerceat, ita quoque unicuique liberum esse, quoscunque velit libros imprimere aut imprimi curare atque vendere; sed uti ille mercator, qui alterius mercatoris merces invito eo fraudulento modo arripere, & cum iis commercium exerceret lucrumque sibi acquireret, non mercatoris sed furis nomen mereretur, ita quoque ille, qui cum mercibus seu libris, quos alius Bibliopola sibi iusto acquisivit titulo, invito eo seu proprietario recusione negotiaretur, furtivi editoris nomen mereretur; nam unicuique quidem licet negotium librarium exercere, sed quod propterea liceat, eum qui

jus quæsitum atque proprium habet librum aliquem imprimendi, in jure suo turbare damnumque ei ea ratione inferre, negamus; sequeretur enim jure commerciorum licere unicuique, mercatoris alicujus merces arripere, illasque in usum suum vertere contra voluntatem proprietarii, (quod Celeberr. Gundlingius Philosophiam bovinam (Dörsen-Philosophie) vocat. (a) Hucusque autem nemo, uti autumo, commercii jus atque libertatem extendet, quod omnino fieret, si statueremus, recusionem librorum, eo modo, quo antagonistæ nostri contendunt, publici juris esse, imo si hoc concederemus, nec recusor improbus justam conquerendi causam haberet de iis, qui quoscunque velint libros ex libraria ejus taberna arriperent, verum uti hoc ipsi iniquum videretur, ita non minus iniquum est factum improborum recusorum, ambo enim casus in uno conveniunt, nim. in eo, quod alter alteri suum fraudulenter atque injusto modo eripit.

3. Provocant antagonistæ nostri ad consuetudinem, & in usum suum conferunt dictum celebris alioquin Jurisconsulti (b) asserentis. *Iisdem moribus utimur atque vivimus hodie, cum nemo securus sit, librum ab alio recudi, nisi privilegio principis munitus sit, consuetudinis etiam hic vis est maxima.*

Verum non satis mirari possum, cur hic celebris alioquin Jurisconsultus ejusmodi argumento utatur; Quænam enim hæc foret ratiocinatio; injuste aliquid ab Anglis, Batavis, Gallis aliisque, quibuscunque vel omnibus Gentibus per diuturnum tempus committitur, ergo eo jam æquum est atque justum; An Virum Celeb. latere potuit dictum Pauli Jurisconsulti? dicentis, (c) *id quod ab initio vitiosum est, tractu temporis convalescere haud posse.* An illum latere potuit? *consuetudinis ususque longævi tantam non esse auctoritatem, ut aut rationem vincat, aut legem.* (d) Quot exinde sequerentur absurda? Hodie furta, homicidia, mendacia, adulteria sæpissime exercentur, maximaque harum rerum est licentia, proh dolor! ergo omnia hæc illiciti in se nihil habent.

Restant adhuc alie quedam rationes, quas antagonistæ sententia nostra pro se facere credunt, verum illas sequenti sectione aptius examinabimus, ne bis idem agamus.

C

SECTIO

(a) In seinem Rechtlich- und Vernunft- mässigen Bedenken vom schändlichen Nachdruck anderer gebrüger Bücher. §. 13. (b) Ludewig Præf. ad reliq. MSS. (c) l. 29. ff. de R. J. (d) l. 2. C. quæ sit longa Consuet. c. ult. X. de Consuet. c. 8. X. de sentent.

18 (182)
 SECTIO QUINTA.

Continens variarum quæstionum hanc tractationem
 spectantium resolutionem.

Libri quibus improbi recusores insidiantur vel sunt privilegiati, quibus a principe vel superioritatem territorialem habente speciale privilegium concessum est, ut sub certa poena a nemine subditorum intra certum aliquod tempus excudantur; vel non privilegiati;

An privilegiatos intra tempus, quo privilegium viget, unicuique recudere liceat, superfluum est quærere, nam si nulla negationis ratio adesset, sola hæc sufficeret, quod voluntati superioris refragari nefas sit.

An vero unicuique non privilegiatos libros recudere liceat, a variis varie agitatum est; alii quippe affirmativam, alii negativam amplexi sunt; posteriorem nos sententiam, tanquam justam, æquam & honestam haud absque rationibus, uti hæcenus demonstratum est, ulteriusque demonstrabitur, probamus.

Antecedenti sectione diximus, restare adhuc aliquid refutandum, quod antagonista nostri proferre solent; commode autem huc refertur ratiocinium illorum, quando ajunt;

1. Qui jus quæsitum habet, non indiget privilegio; cum igitur Bibliopola magnis sumptibus privilegia sibi comparent, sequi, illos antea jus quæsitum non habuisse librum cum exclusione aliorum imprimendi, (a) Verum hoc ratiocinium facillime refutatur.

Privilegia in se spectata non magis necessaria sunt, ac leges civiles contra furtum; natura cuique innotescit officium unicuique suum tribuendi & relinquendi; cum vero malitia hominum etiam fortissima juris naturalis vincula dirumpat, & hac ratione multæ externæ turbæ in societate humana oriantur, opus est, ut huic rei jussu superioris obveniat; haud alia enim causa petendi privilegii erat, quam fraudulenta insidiatio improborum recusorem; hanc quoque ob causam suo jam ævo Erasinus Roterod. Celebr. ille Vir hoc consilium dedit famosissimo civitatis hujus Bibliopolæ Frobenio (b) sequentibus verbis. *Plerique, inquit, insidiantur homini propemodum conjurati, ut eum perdant, ubi quid novi operis prodit, quod putant fore vendibile, mox unius atque alter suffuratus ex ipsius officina exemplar excudit ac venditat minimo; Interim Frobenius immensam pecuniam impendit in castigatores, frequenter & in exem-*

(a) Vid. Celeb. a Ludewig. Præf. ad reliq. MSS T. I. §. 41. p. 132. (b) Apparet hoc ex literis quas dedit Erasim. ad Willibald. Pirckheimer, qui tunc temporis A. 1522, in Aula Imp. Caroli V. degebat.

exemplaria; huic iniquitati facile succurreretur, si foret Imperatorium Edictum, ne quis librum a Frobenio excusum, aut cui sit aliquid ab auctore additum, excudat intra biennium; tempus longum non est. Officina Frobeniana vel ob hoc favore digna est, quod nihil ex ea ineptum prodit, aut seditiosum.

Acquisitio itaque privilegiorum nihil novi juris confert legitimo domino, sed ad juris ipsi jam acquisiti conservationem pertinet, id quod præcipue patet ex Celeberrimi Carpzovii sequentibus verbis. (a) *Cum Bibliopola sumptibus non minimis libros excudere faciant, quorum satisfactio & lucrum, quod inde sperant, in multos saepe differtur annos, quandoque etiam si libri impressi raros inveniant emptores, non parum inde damni marsupiiis eorum accedit, invidendum certe ipsis non est, si provide agant, seque certo privilegio muniant; ne forsan alius quis eosdem libros typis imprimere curet, neve Bibliopola exterâ eos alibi impressos, venales importent.*

Ex eo autem quod justus dominus libri alicujus nullum impressionis privilegium obtinuerit, ne minimum quidem jus accrescit recusori injusto; privilegia enim eum duntaxat in finem acquiruntur, ut litis decisio acceleretur; privilegiatus quippe paratam habet executionem adversus conantem se in quietâ possessione sua turbare; poena est certa & gravior; auxilium efficacius; atque insituta quoque actione non opus est, ut id quod meâ interest una cum damno dato petatur & recenseatur, aut ejus æstimatio arbitrio judicis relinquatur. (b) Imo breviter ita argumentor: ubi confirmatio juris adest, ibi jus jam adfuisse censetur, quod confirmatur; non entis enim nullæ sunt affectiones, ergo si superior privilegio suo jus alicujus confirmat, librum exclusis aliis imprimendi, sequitur necessario, illum ante concessionem privilegii jus exclusis aliis librum imprimendi jam habuisse.

2. Quæritur, an cum privilegia ad certum tempus concedantur, jus privilegiatorum finito eo tempore extinctum sit, nec ne? Ad hoc respondemus, quod finito privilegio, dominus libri nihilominus semper jus conservet, illum cum proprietatis exclusivæ jure sub prela revocandi, etiam si enim superiori forsan non placeat privilegium prolongare, non cessat tamen jus, quod libri domino antea competiit; alias sequeretur absurdum, quod modo demonstratum est, privilegia nempe demum jus concedere domino; præterea revocatio privilegii tendit tantum ad obvenientem forsan abusum tollendum, (c) testatur e contrario experientia, quod si nullus abusus fiat, privilegia ad tempus concessa, facta debita imploratione renovari atque in longiorem diem concedi, quod certe non fieret, nisi dominus jam ante jus in re habuisset; ex hoc quoque

(a) In Jurisprud. Confistor. lib. 2. def. 414. n. 1. sq. (b) Vid. Respons. Juris Facult. Lips. apud Berger. in Elect. Discept. forens. p. 1099. (c) Vid. Carpz. l. c. def. 415. n. 12.

3. Apparebit, quid de illa quæstione dicendum sit; An jus, quod domino libri competit alios a recusione arcendi, *Monopolii* nomen mereatur, necne? Negativa nobis magis arridet, sequentes ob rationes: Monopolia definiuntur, quod sint negotiationes, quibus quis commercia alias communia soli sibi vindicat. (a) Ipsa hæc monopoliorum definitio contradicit antagonistarum nostrorum sententiæ; quis enim contendet, facultatem librum aliquem imprimendi, quem imprimendi jus solus quis sibi iusto titulo acquisivit, posse vocari commercium aliis commune? quod alicujus proprium est, id extra omne dubium in communionis statu amplius non est; cum vero superius demonstratum sit, quod is qui iusto titulo atque pacto librum aliquem sibi acquisivit, ejus dominus atque proprietarius fiat, hinc sequitur nemini alii jus aliquod in eandem rem competere; Tunc demum monopolii nomen mereretur actio Bibliopolæ alicujus, si omnes libros solus in civitate, in qua degit, imprimere atque vendere conaretur, aliosque ab eodem commercio aut jure, libros imprimendi atque vendendi arcere vellet; sed hæc huc non pertinent.

Verum posito (sed non concessio) hanc actionem Bibliopolæ mereri, ut vocetur actus monopolii, an non notissimi juris est, quod etiam hæc monopolia, si utilitas publica hoc suadeat, licita sint? (b) Quod autem in casu nostro utilitas publica hoc requirat, indigitat Celebr. Carpzov. ajens: (c) *Utilitati Reipublicæ monopolia in genere prohibenti opponimus æquitatem in jure naturali fundatam, quæ non admittit, ut quisquam alteri noceat malitiose, quod sane fieret, si Bibliopola, qui imprimendo aliquod scriptum, multos erogaverit sumptus, ut aliquando lucrum & commodum laboris sui sentiret, alterius Bibliopolæ facto, spe sua frustraretur, & in paupertatem inopinatam conjiceretur, ex quo demum incolis ac civibus ad inopiam redactis, ipsi civitati ac Reipublicæ ruina acceleraretur, quod tamen maximopere præcavendum, e contrario utilitas publica omnibus modis promovenda.*

4. Quæritur, an illis, qui privilegium a superiore de libro quem recuderunt, obtinuerunt, verum illegitimo modo, sub & obreptitie, (uti ajunt) profit privilegium suum? Respondetur negando. Autumant quidem tales se 1. justam præ illis habere prælationem, qui de libro suo nullum plane privilegium obtinuerunt aut petiere. 2. Eos quoque qui antiquius privilegium super librum aliquem habent, suo privilegio sub & obreptitie impetrato excludere cupiunt; sed re penitus inspecta, utriusque iniquitas apparebit;

1. Patet ex legibus tam naturalibus quam civilibus, privilegium, quo alteri nocetur, concedi alteri non posse; (d) Nemo unquam principum aliter sensit; principes

principes enim sunt Patres Patriæ, amant æque omnes & singulos suos subditos, & omnimodo id curant ut communem illorum utilitatem promoveant, societatemque conservent quietam; hæc autem cura, quæ uniuscujusque subditi bonum æqualiter respicit, ipsis non permittit, ut concedant privilegia atque immunitates, quibus unius commodum alterius damno promoveatur; Imp. Theodosius atque Valens olim jam de hac re animi cogitata patefecerunt, dicentes, (a) *Rescripta contra jus elicta, ab omnibus judicibus refutari precipimus: nisi forte sit aliquid, quod non ledat alium & petenti profit.* Ex hoc concludunt omnes æqui amantes Jurisconsulti, quævis privilegia tacite hanc clausulam continere, *salvo nimirum jure tertii.* (b) Privilegia autem, (uti superius jam dictum) nil sunt nisi confirmationes jurium, quæ competunt Bibliopolis, in libris suis; recusores improbi ante impressionem jus in illis nunquam habuere, ergo privilegium id ipsis concedere nequit. (c)

Quod vero 2. attinet, ubi improbi recusores securos se credunt ab actione legitimi impressoris ob novissime impetratum privilegium suum: respondemus hoc nullo modo procedere; nam de superiore tanquam eo, qui justitiæ defensor censetur, præsumi nullo modo potest, illum idem duobus concessisse atque concedere voluisse & potuisse. (d) Quotidiana tamen experientia testatur, talia privilegia peti & impetrari solere. Sed quamnam habebunt vim quando in petitione illorum veræ circumstantiæ dolose celantur? In unaquaque bene constituta Republica fundamenti loco quoad leges & decreta superioris poni debet id, quod Imp. Zeno requirit, quando dicit; (e) *Universa rescripta, sive in personam precantium, sive ad quemlibet judicem manaverint, sub ea conditione proferri precipimus; si preces veritate nitantur.* Celebrissimi itaque Jurisconsulti in eo conveniunt, quod ille qui sub & obreptitie privilegium alterius librum imprimendi obtinuerit, iusto domino nihil præjudicet; (f) haud equidem ignoro, improbos recusores in commodum suum interpretaturos esse sententiam quorundam Jurisconsultorum qui autumant, superiori vi summæ potestatis atque Juris Majestatici competere jus, simile privilegium duobus vel pluribus concedendi, etiamsi forsitan alter grave damnum exinde sentiat; Verum credo hos Jurisconsultos nimium tribuere superiori; Pii enim atque sapientes principes aut superiores non desiderant, ut fines *τὸ μέτρον* nimium extendantur, & quidem talem potestatem, quæ & divinas & humanas leges tollit, sibi arrogare quis sustineat? nolunt legibus suis obligationem,

C 3

qua

(a) Lüd. Menck. Theor. & Prax. Pandect. l. 18. tit. 1. §. 8. p. 393. (b) Vid. Brunemannus in Cod. ad tit. 59. lib. 4. n. 5. C. de Monopol. (c) In Jurisprud. Consist. l. 11. def. 414. n. 9. 10. 11. (d) Vid. Wernher. Observat. Forens. Vol. III. P. IV. O. 117. p. 294.

(a) l. 7. C. de Prec. Imp. offerend. (b) Vid. Trentacinius Var. resol. c. 7. (c) per §. 1. Sectionis hujus. (d) Vid. Leyseri meditat. ad ff. T. I. Specim. X. thes. XI. pag. 114. (e) l. 7. C. de divers. rescript. (f) Vid. d. Respons. Facult. Jurid. Lips. apud Berger. c. 1.

quā quisque legibus divinis obstrictus est, tollere, probe enim sciunt, leges naturales esse normam, ad quam actiones atque leges suas accommodare & ipsi debent; Ex eo autem quod forsan ob rationes rarissime concurrentes hoc a superiore semel aut iterum factum sit, nemo sanus certe argumentabitur, propter hanc a regula exceptionem, regulam ipsam antiquandam esse, vel omnino præjudicium inde consequi.

5. Quæritur, an nim. privilegium impressorium ab Imperatore Bibliothecæ concessum, a Statu quodam Imperii tolli possit? Decidimus hanc quæstionem verbis Celeb. Strykii, dicentis. (a) *Non puto privilegium impressorium ab Imperatore concessum, a Statu quodam Imperii tolli posse, nisi sentias inde incommodum quoad subditos sui territorii, si enim hi libro opus habeant, & ab editore pro justo pretio exemplaria sufficientia habere nequeant, nil vetat, quo minus princeps in suo territorio alicui indulgere possit, ut typis in utilitatem provincie idem liber subjiciatur; si enim LL. universalibus derogare valent Status, utilitate subditorum id exigente, cur non possent juri alterius singulari; sed intra territorium hac potestas restringenda, ut si alibi venum exponatur, penas Imperatoris privilegio insertas expectare habeat venditor.*

6. Quæritur, si quis librum ab alio editum, insigniter auctum recudere velit, an hoc ei concedat librum vel privilegiatum vel non privilegiatum priore editore præterito, recudendi? Respondetur negando utrumque; 1. enim augmentum libri non habetur pro novo libro, sed pro accessorio, quod principale sequitur; & 2. recusores improbi, quasvis fraudes hoc prætextu tegere & defendere possent.

7. Quid ergo? an propter commodum vel pertinaciam prius editoris reipublicæ literariæ eruditissimis & utilissimis alicujus observationibus & annotationibus in librum aliquem carendum erit? Respondetur minime. Nam vir doctus qui observationes atque annotationes in librum aliquem fecit, poterit illas justo pretio legitimo editori offerre, simulque ei indicare, quod, nisi illas emere velit, alii venditurus sit. Quo facto sibi habere debet legitimus editor, si alius illas sibi acquisiverit, atque edi curet; verum hic probe notandum, auctorem observationum solum jus observationes suas, non vero etiam textum aut tenorem libri una cum observationibus suis edendi vendere posse; & hoc modo nec editor textus, nec editor observationum libri læditur, siquidem multi emunt observationes propter textum, & itidem multi textum aut tenorem libri propter observationes. Excipiuntur tantum ii libri, qui, licet multa alioqui utilia contineant, ita mendis & erroribus turpissimis nihilominus referti sunt, ut Reipublicæ literariæ omnino interfit, eosdem emendatius & castigatius recudi.

8. Sed

8. Sed quid si dicatur, incommodam fore eruditis separatam lectionem textus & observationem, cui incommodo conjunctim facta impressione facile occurrere posset, hocque simul medium esset plures editores reperiendi? an non igitur in gratiam orbis eruditi & insignis utilitatis causa, conjunctim illud opus citra legitimi ejus editoris injuria, imprimi poterit? negatur. Commodum enim eruditorum & utilitas typographi alicujus, justæ causæ non sunt, legitimum libri editorem in jure suo turbandi, ex commodo enim aliorum & emolumentis quorundam jus metiri haud solemus; *Qui autem omnia metiuntur emolumentis & commodis, neque ea volunt præponderari bonitate, hi solent in deliberando honestum cum eo quod utile putant, comparare, boni viri non solent.* (a)

9. Haud aliena quoque hoc loco est quæstio hæc; si quis librum aliquem præstantem jure suo recudere posset & vellet, plurimosque jam sumptus in eam rem fecisset, sed vel ante quam consilium suum publice declaraverit, vel post factam publicationem & ceptam forsan impressionem ab alio quodam e regione concordanti præveniretur; quæritur quid liceat? Respondemus extare hoc in casu consuetudinem typographorum receptam, quæ simul ac aliquis resciscit alterum eundem secum librum recudere, petit ab eo, ut sibi indicet, quousque jam in impressione operis pervenerit, ipsumque vicissim certiorum facit, quoad ipse in impressione eadem progressus sit, quo utrinque comparato, ei qui longius progressus est, alter cedere tenetur; hic vero, qui impressionem continuat, alterum de sumptibus in impressionem jam factis indemnem præstat, eo quod ipsi certum numerum exemplarium (pro ratione sumptuum quos habuit) post impressionem factam, gratis concedit; sed hic probe notandum, hoc ita tantum procedere, si sumptus utrinque bona fide facti sunt, i. e. si neuter sciverit, alterum librum jam imprimere; quod si enim sumptus ab aliquo eum solum in finem facti essent, ut (quemadmodum multis hoc facere moris est hodie) prætextu eorum jus aliquod tanquam ex occupatione legitima prætereundum possit, licet probe sciat impressionem ab altero vel declaratam vel jam ceptam fuisse; tunc typographi vi consuetudinis ejus, quam dixi, auctoritate superioris hominem eo adiungunt, ut ab impressione desistat, & in pœnam delicti sui, sumptus quos fecit sibi habeat; alioquin enim, nisi hoc fieret, fraudi ac inlicitæ fenestra patefieret, & concederetur, ut dolo suo quis conditionem suam reddat meliorem, aut dolosa hac occupatione, alterius qui bona fide sumptus suos & industriam in rem contulit, intervertat justam occupationem; Ejusmodi enim ingenio qui sunt, ut Ciceronis utar verbis, (b) *a Diis constitutam inter homi-*

(a) Vld. Cic. Offic. lib. 3.

(b) Lib. 3. Offic. c. 6.

homines societatem evertunt, cujus societatis arctissimum vinculum est, magis arbitrari esse contra naturam, hominem homini detrabere sui commodi causa, quam omnia incommoda subire &c.

Si vero nenter ex illis, qui librum aliquem recuderunt, rescivit alterum jam recudere librum, sicque bona fide impressionem uterque ad finem perduxit, ut alia infortunia hoc quisque æquo animo pati debet typographus.

10. Denique cum nostro demum seculo nova & ad promovendam bonorum librorum editionem peropportuna ratio in Anglia primum coeperit, ubi nimirum intercedente pacto inter editorem & emptores, his prænumerata parte pecuniæ de libri edendi exhibitione ipsius chirographo caveatur; dubitari hoc in casu posset, annon ea ratione compensatis per subscriptores impensis, cum accessione lucris forsan non contemnendi, editor in reliquum tempus dominium amittat, & libri ejus, qui ea via exiit, edendi copia omnibus deinceps fiat, quippe cum hic cesset omnis damni futuri ac periculi metus, siquidem de his satis editori pecuniæ prænumeratione cautum est, ut conquiri de recusoris facto non possit? Responderetur breviter concedendo, quod quidem hoc pacto metus futuri periculi sublatus sit, verum ex eo evinci non potest, quin id quod meum semel fuit, perpetuum meum sit, illudque mihi nemo, nisi qui furti se alliget, invito me contrectare atque auferre possit; sive enim emptionis sive occupationis duntaxat, aliove titulo legitimo primus editor dominium libri semel acquisiverit, hoc jam sufficit, ad quosvis alios ab usu rei ipsius arcendos, uti hoc abunde jam a me supra probatum existimo; accedit huc, quod ipsa hæc iterandæ editionis spes, plerumque partem lucris præcipuam, quod editori cedit, constituit: ut brevitatis studio silentio præteream alia argumenta, quæ in favorem primi alicujus libri editoris expromere liceret.

SECTIO SEXTA.

De Remediis quæ contra illicitam recusionem adhiberi possent.

Crimine furtivæ recusionis justitiæ limites excedi, satis ut existimo hucusque a nobis prolata probabunt; optandum itaque esset, ut summi Imperantes in id animum intenderent, quomodo remedia efficacia huic malo, indies magis magisque ingravescenti opponere possent; Ac varia quidem excogi-

excogitari posse, nullus dubito; sequentia tantum apponere lubuit; quæ mihi meditando in mentem venerunt.

1. Maxime conducere, si censor publicus, (quem virum doctum esse decet atque oportet) in quacunque civitate, e.g. Germaniæ, Saxoniarum, Helvetiarum, illarumque regionum, quæ inter se (uti Sect. II. dictum) jure concordatus sive tacitis quibusdam conventionibus utuntur, constitueretur, qui album haberet, cui tituli librorum jam editorum, ut & nomina legitimi cujusque editoris inscripta essent, & in posterum inscriberentur, quoties novum opus edere aggredierentur; hoc modo enim, si quis censori huic librum ad censuram offerret, statim scire posset censor, an alius jus librum hunc imprimendi aut edendi solus habeat, evolvendo album suum, ut hoc in casu censuram ei denegaret. Quo autem censor omnes libros, qui quotidie eduntur, albo suo inscribere possit, opus esset, ut is, qui librum aliquem novum ederet, per omnes civitates, ubi sic dictus Concordatus viget, id notum faciat, quo censor publicus id comperire possit.

2. Publice quoque interesset, ut inspectio tabernarum librariorum, officinarumque typographicarum visitatio per intervalla ex improviso institueretur, ut notitia illorum librorum, qui ex locis peregrinis in civitatem importantur, habeatur; quoniam sæpe accidit, ut varia scripta, quæ clam prodire, in civitatem importentur, ac in tabernis librariis venum exponantur, quæ tamen contra decorum, vel jure possibito, quod legitimo editori soli competit, venduntur; magistratum enim, ut quarumcunque aliarum mercium, sic nec quorumvis librorum importationem publice concedere debere, optime asserit Ahasverus Fritsch; (a) ideoque expediret, legem ferri, vi cujus omnes libri, qui in civitatem aliquam in iis provinciis, quæ inter se jure concordatus observant, recusati introducerentur, si in eadem civitate liber ille æquo pretio haberi potest, fisco addicerentur;

3. Illicita recusio librorum etiam inhiberi posset, si (uti jam semel hic Basileæ factum est) honesti atque probi artis typographicæ cultores, regionum illarum, quas inter se concordantes diximus, qui plerique hodie & Bibliopoliæ esse solent, ex societate sua excluderent eos, qui in officina quacunque furtivo recusori operam suam commodarunt; Neque exclusionem hanc aut potestatem hoc modo coercendi collegiatos impingere credimus in legem Imperii publicam, qua Inquisitio & diffamatio in immorigeros sodales Collegii (Germ. das Aufstreiben der Handwerks-Gesellen,) prohibita (b) vel

D

(a) In Tract. de Bibliopoli c. 2. §. 4. (b) Vid. Reichs-Policey-Ordnung, de 1548. von Handwerks-Söhnen, §. 1. circa fin. & de An. 1577. Tit. 38. §. 3. nec non

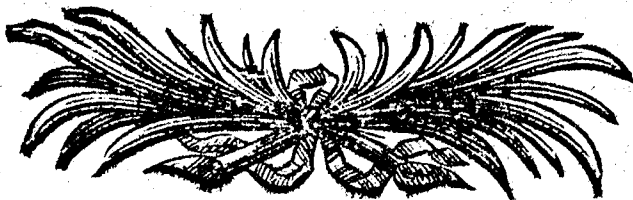
vel ex eo probatur, quia illa tantum exclusio & inquisitio prohibetur, quæ sine justa causa, ex mera petulantia sodalium ejusdem artificii vulgo facta fuit, non vero, quæ ex jure quodam conventionali & statutis collegii, boni publici & artis mechanicæ causa procedit; Neque ulla fit injuria exclusio, sive a sodalibus artificii, sive a loci superiore, hunc in finem decenter implorato excludatur, cum sibi imputare debeat, quod secundum leges collegii, cui se adjunxit, fide obedientiæ data, actiones suas non instituerit. Quod autem potestas hæc condendi statuta ad artificium spectantia illis competat, qui ejusdem collegii sunt, videre est ex l. 4. D. de Coll. & Corp. ubi dicitur; *Sodalibus, i. e. qui ejusdem collegii sunt, quam grace & privilegia vocant, potestatem facere legem, actionem, quam velint, sibi ferre, dum ne quid ex publica lege corrumpant.* Convenit tamen confirmationem ab eo qui jurisdictionem territorialem habet, petere. (a)

4. Ad prohibendum damnum vero, quod ex recusione furtiva accipere timent probi typographi, tandem & illud haud omnino vanum repertum est remedium, publica nîm. declaratio libri, quem quis edere cupit, & sic dicta prænumeratio seu repræsentatio pretii, emptoribus certis conditionibus proposita, de qua supra q. ultima diximus.

Equidem nullus dubito, quia alia atque alia adhuc excogitari possent furtivæ librorum recusionis remedia; verum cum ea res prolixam otiosamque tractationem postulet, & extra eos, quos mihi in hac dissertatione circumscripti cancellos exspatiatur, cætera eorum, quorum id interest magis, vel qui me ab ingenii viribus instructiores sunt, excutienda te inquam.

Chur. Sächsishe Lands-Ordnung, Tit. Handwercks- Leute, qua das Aufstreichen der Handwercks- Gesellen, um bloßer Bezeichnung willen, verboten.
(a) Per ea quæ habet Mævius P. 3. Decis. 284.

F I N I S.

Plausus votivi ad Nobiliss. Dominum Candidatum.

I.

Es ist die Drucker-Kunst auf hohen Grad gestiegen,
Doch ist der Mißbrauch groß; Es fehlet nicht an triegen;
Ein jeder Stümper sucht nur eiteln Gewinn,
Und damit ist gewiß der Alten Ruhm dahin;
Dein Cyfer ist gerecht; Du lehrest uns hiebei,
Was nach Gerechtigkeit davon zu halten sey:
Zahv' fort dem guten Trieb der Themis nachzusetzen,
Und die Gelehrte Welt mit Schrifften zu ergözen.

Also hat mit wenigem seinem geliebten Herren-Vetteren und
ehemaligen Discipulo, zu der rühmlich erlangten Würde
herglicb gratuliren wollen

ANDREAS LINDERUS, J. U. D.
Facult. Jurid. Assessor.

II.

QVod studio legum noctesque diesque vacaris,
Intigitas scriptis, *suavis Amice*, tuis;
Dumque novam speciem furti pulcherrime monstras,
Quamque recusores commoda ferre putant,
Non minus innocuos hos, *Vir doctissime*, credis,
Sed potius furti criminis esse reos.
Alma tuis porro faveant modo numina cœptis,
Vive diu tandem, salvus & incolumis.

Hæc qualiacunque sint, in signum perpetuæ amicitie apponere voluit.

ANDREAS MERIAN, J. U. C.

III.

CONsuetum est Verbi servis, ut crimina culpent,
Quæ usu præ reliquis, esse recepta solent;
TU quoque eos sequeris, *juris Sæctator & æqui*,
Culpando vitium, quod nimium invaluit;
Res, quam fecisti, certo est dignissima laude,
Perge, Deus studiis afferat auxilium.

*Hæc ex animo integro Amico suo juncto primis ab annis,
eruditissimo, carissimo, apponere voluit.*

J. J. P. S. M. C.

IV.

IV.

Quod species furti damnosa recusio librum
 Sit, monstrat doctum, specimen hocce tuum;
 Objiciantque recusores, quodcunque lubebit,
 Tu fures illos, nec minus esse probas.
 Gratulor hinc ausis: pergens sic ibis ad astra,
 Et majora dies quæque futura dabit.

prolixiora affectu quam carmine p.

CHRISTOPHORUS BURCARDUS,

Consist. Academ. Assessor.

V.

Sieht ihr Scholastici Vertzagig're der Alten,
 Seht wie die junge Welt der vor'gen vorzuziehn,
 Wo hat ein Jüngling dort der Weisen Platz erhalten?
 Und thät was Greysen selbst so gar unmöglich schien;
 Fürwahr ihr findet es nicht, hier aber könnt ihr sehen,
 Den jungen Thurneysen dem Solon gleiche gehen.

*Zu engerer Verknüpfung der von Jugend auf mit dem
 gelehrten Herrn Auctore gepflogenen Freundschaft
 beygesetzt von dessen getreuem Freund*

E. M.

VI.

Doctorum quicunque volet pervolvere scripta,
 Exacuet mentem, nec erit ille rudis;
 Ingens hinc surgit Musarum gloria genti,
 Monstrare ingenium qui voluere suum:
 Nec minus illorum studium celebrare licebit,
 Cudunt qui nobis munera tanta viri;
 Ad cælum hinc chartarum ars impressoria scandit,
 Quæ facili nisu talia dona refert;
 Sed male ut in choro docto plagiarius audit,
 Sicque recusoris non proba fama sonat;
 Ignavo & segni fucō confertur uterque,
 Qui mella injuste devorat alterius:
 Hæc TU sub certas leges revocare studebis,
 Refrenare malos, & dare cuique suum:
 Deo Deus ut felix optato fine fruaris,
 Evehet id certo nomen ad astra tuum.

Ita cognato & praeceptoris suo charissimo gratulatur

JOH. JACOBUS CHRIST. Phil. Laur.